

Viron filosofia ja avoin keskustelupiiri

Suurimmalla osalla niistä, jotka puhuvat Viron filosofiasta ei ole siitä selkeää käsitystä. Mitä otsikon alle kuuluu ja mitä ei, milloin Viron filosofia syntyi ja koska ensimmäiset tekstit kirjoitettiin? Viron filosofia tuntuu usein kuin itsestään selvältä, mutta tavallisesti kyse on kuitenkin vain siitä, että puhujalla tai kirjoittajalla ei ole ollut kovin laajoja opiskelumahdollisuuksia. Koska mahdollisuudet ovat vaihdelleet erittäin paljon, Viron filosofia ymmärretään monin eri tavoin. Sellaista auktoriteettiakaan ei löydy, joka voisi esittää asiasta oikean näkemyksen. Käsitystä Viron filosofiasta voidaan kehittää vain siitä keskustelemalla.

Muutama huomattava virolainen on selittänyt mitä käsitteellä virolainen filosofia pitäisi tai voitaisiin tarkoittaa ja heidän käsityksiään arvostetaan yleisesti. Sen perusteella mitä he käsitteestä sanovat – mitä sen avulla voidaan tarkoittaa – he määrittävät Viron filosofian historiallisen substanssin. Kaikki kirjoittajat eivät tarkastele asiaa niin perinpohjaisesti kuin olisi mahdollista. Jotkut esittävät määritelmiä ja toiset historiallisia faktoja. Lukija pystyy näkemään nämä toistensa taustalla. Sitäpaitsi harva artikke-

li on keskittynyt yksinomaan selittämiseen. On todennäköisempää löytää erittäin arvokkaita kuvauksia artikkeleista, jotka liittyvät läheisesti virolaiseen filosofiaan: esittelevät uusia julkaisuja, ilmaisevat viimeaikaisissa tapahtumissa esiintulleita mielipiteitä tai käsittelevät erilaisia filosofisia aiheita. Lukijan on pääteltävä itse yhteydet. Tämä voi tuntua heikolta pohjalta käsitellä aihetta, mutta se on silti erinomainen alustava mielipiteiden ja keskusteluiden verkosto, jonka avulla keskustelua voidaan kehittää. Kun otam-

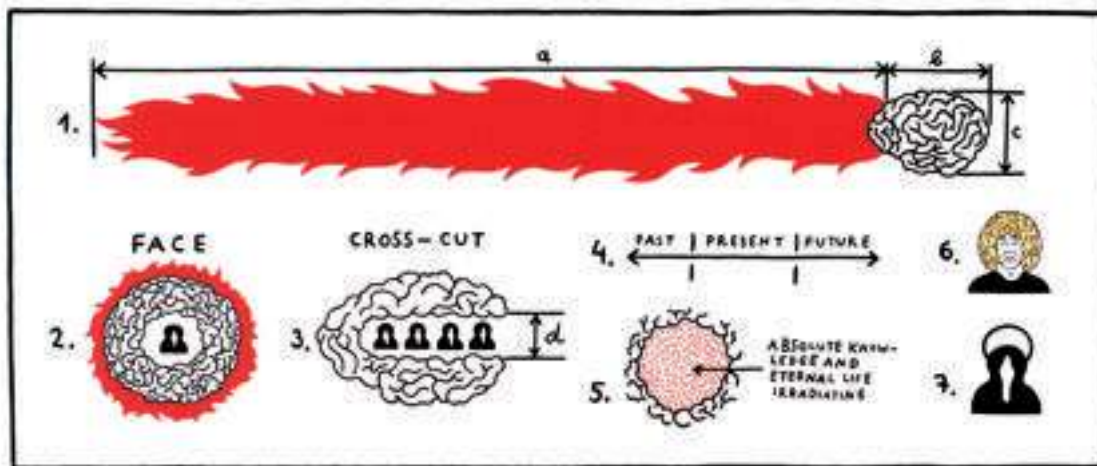
me huomioon aiheen herkkyyden ja sen Viron historiallisen tilanteen, jossa filosofian on täytynyt kehittyä tähän päivään asti, niin parempaa ei voisi olla.

Niiden kirjoittajien lisäksi, jotka ovat selittäneet ja analysoineet Viron filosofian mahdollisuuksia, on myös niitä, jotka tietävät minkälaiseksi he haluaisivat sen muuttuvan, tai jotka haluavat ennustaa miten se saattaisi kehittyä. Filosofia on ajaton projekti, jossa tulevaisuuden haaveet ovat yhtä tärkeitä kuin kuvaukset menneestä ja nykyisyydestä. Mielestäni ne voivat paitsi osoittaa, millainen voisi olla filosofian tie eteenpäin, niin myös motivoida filosofeja tuomalle esiin tämän päivän mahdollisia näkökulmia. Sekä kuvaukset että toiveet ovat kehitykselle välttämättömiä. Keskustelut ovat itsessään tärkeitä. Niiden jatkuminen konflikteista huolimatta saattaa edesauttaa yhteistyön vakiintumisessa. Sillä ei ole merkitystä päästäänkö yhteistyöhön hahmottelemalla jotakin mikä voi olla aidos-ti virolaista filosofiaa vaiko kuvaamalla ja

Helen Eenmaa (synt. 1980) on filosofian jatko-opiskelija Tarton yliopistossa sekä juristi ja kielentuntija Euroopan Unionissa. Hän asuu Luxemburgissa. Eenmaan tutkimuskohteita ovat kansainvälisen oikeuden ja voi-

man käytön filosofiset kysymykset. Hän on opiskellut oikeusfilosofiaa myös Yhdysvalloissa. Vuonna 2002 Eenmaa toimitti teoksen *Eesti filosoofia: mis see on?*

THE CHEMISTRY OF SUPERNOVA-BRAIN

1. SUPERNOVA - BRAIN:
 SIZE: $a = 48 \text{ m}$; $56,52 \text{ m}$
 $b = 44 \text{ m}$
 $c = 9 \text{ m}$
 SPEED: HYPER-SUPER-MAGIC
 SPEED - OH-SHIT-WHAT
 A-3 SPEED
 MASS: 0
 SUBSTANCE: SUPER-FINE BRAIN
 RED FIRE
 BRAINLAND WHEN INHABITED
 * - SIZE WHEN MOVING

2. FACE:
 ROUND, HOLLOW
 INHABITED INSIDE
 ↓
BRAINLAND
 3. CROSS-CUT:
 THE HOLLOW SPACE
 CLEARLY VISIBLE
 ALSO INHABITANTS
 INSIDE
 $d = 3,14 \text{ m}$

4. PENETRATING TIME
 DIMENSIONS
 IN ANY DIRECTION
 5. IRRADIATING INSIDE:
 THE ABSOLUTE KNOW-
 LEDGE AND ETERNAL
 LIFE SOAKING INTO
 EVERYONE MAKING HIM
 SUPERNATURAL AND
 EVERLASTING DIVINE
 CREATURE

6. ME - SUPERNATURAL:
 THE CREATOR OF
 SUPERNOVA - BRAIN
 7. GOD - THE FIRST INHABITANT OF BRAINLAND
 ODDITY:
 SUPERNOVA-BRAIN IS WHEN
 YOU ARE OUTSIDE, BRAIN-
 LAND IS WHEN YOU ARE
 INSIDE

Kuvitus: Marko Mäetamm, *The chemistry of supernova-brain*, öljyväri, 150 x 200 cm, 2000.

arvioimalla mennyttä.

Neljän vuoden aikana aiheesta on pyritty keskustelemaan paljon. Ensimmäinen kirja Viron filosofiasta, *Eesti filosoofia: mis see on?* julkaistiin vuoden 2002 lopussa.¹ Keväällä 2003 seurasi toinen kokoelma, *Tött-öelda*, johon sisältyi viisi artikkelia Viron filosofiasta.² Myös muissa julkaisuissa, kuten käsillä olevassa *niin & näin* -lehden numerossa, on tehty arvokasta työtä virolaisen filosofian eteen. Kokoelmat ja erityisjulkaisut yhdessä niistä kirjoitettujen arvioiden kanssa voivat olla mainio tietolähde ja hyvä pohja jatkokeskusteluille.

Mihin käsite viittaa?

Kun aiheena on Viron filosofia, ihmiset puhuvat yleensä joko sen historiasta tai tulevaisuudesta. Aihetta käsitellään usein kirjoittamalla professoreista, luennoitsijoista ja heidän nykyisistä sekä entisistä oppilaistaan. Tämä on yksi tapa, jolla

Viron filosofiaa on määritelty. Aihe on kiehtova, mutta se näyttää joskus olevan jopa liian herkullinen sanallisesti esitettäväksi. Näyttää siltä, että se sukupolvi, joka kykenisi erimielisyyksistään huolimatta keskustelemaan toinen toistensa kanssa sekä menneestä että nykyisyydestä odottaa vielä varttumistaan.

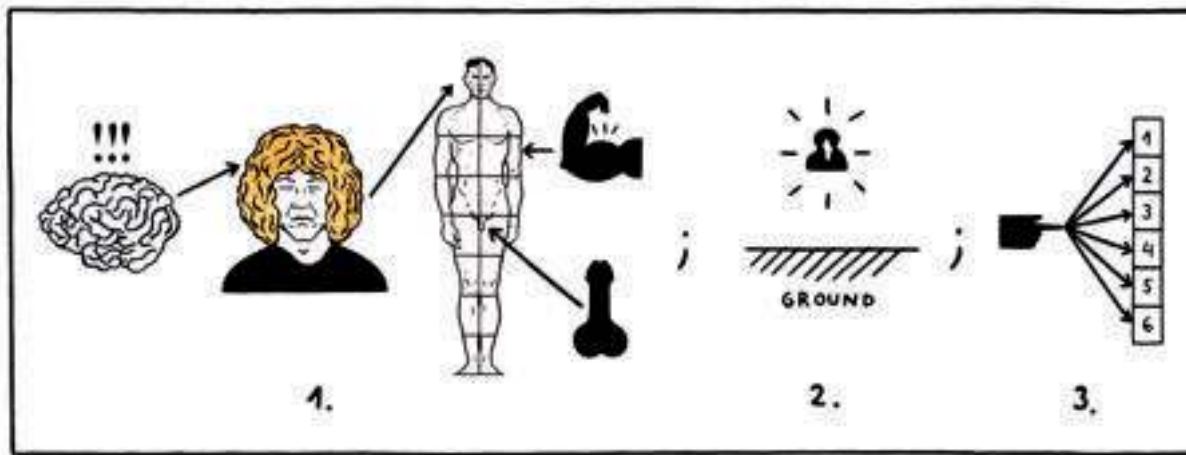
Elleivät filosofit puhu Viron filosofian menneisyydestä ja nykyisyydestä eivätkä sen tulevaisuudennäkymistä, he voisivat puhua siitä, mitä Viron filosofia on. Onko se filosofiaa, joka on kirjoitettu Virossa, filosofiaa, jonka ovat kirjoittaneet virolaiset vai filosofiaa, joka on jollakin tapaa luonteenomaista juuri virolaisille? Tällaisia kysymyksiä saattaa nousta esiin viron kielestä, jossa ilmauksen "Viron filosofia" merkitys määrää sen kirjoitusasun. Kun virolaiset puhuvat kansallisuudesta ja kielestä, sana viro pitäisi kirjoittaa pienellä ["eesti filosoofia"] ja puhuttaessa maantieteellisestä alueesta tai valtiosta se pitäisi kirjoittaa isolla ["Eesti filosoofia"].³ Onko "Viron filosofia" sit-

ten "Viron" vai "viron" filosofiaa? Tästä filosofit eivät ole päässeet yhteisymmärrykseen, mutta se on yksi monista Viron filosofiaa koskevista kiinnostavista kysymyksistä.

Filosofian rooli

Vuoden 2000 Valgemetsan seminaarissa ja myöhemmin monissa artikkeleissa useat ihmiset ovat nostaneet esiin kysymyksen Viron filosofian roolista.⁴ Mikä rooli sillä tulisi olla? Aivan kuten maailma on pitkään yrittänyt määrittellä filosofian roolia, on kenties samaan tapaan yritetty määrittellä Viron filosofian roolia Viron yhteiskunnassa. On kysytty onko lainkaan mahdollista, että näin pieni maa voisi kehittää filosofiaa, jolla olisi edes hiukan merkitystä maailmassa? Luonnollisesti vastauksia on vaikea löytää, erityisesti siitä syystä, että filosofia muuttuu ajan kuluessa ja kansat eroavat toisistaan. Virolaisten todellinen akateeminen ky-

THE CHEMISTRY OF ME – SUPERNATURAL

1. CHARACTERISTICS

2. LOCATION

FLOATING HIGH ABOVE
THE GROUND
SHINING, SPARKLING
BRIGHTER
THAN ANYTHING
ELSE
HE
IS
BETWEEN

3. FUNCTIONS

MAJOR
OPERATION S:
1. GOD ACTIVATED
2. GOD ELIMINATED
3. DEVIL ACTIVATED
4. DEVIL ELIMINATED
5. ANGELS SINGING

symys kuuluu: onko heidän kansallaan mahdollista kehittää ainakin jossain määrin vaikutusvaltaista filosofiaa?

Vähän aikaa sitten luin viehättäviä huomautuksia filosofiasta Virossa. Niiden mukaan jokaisella kunnioituksen ansaitsevalta kansakunnalla on oltava armeijan, oopperan, sinfoniaorkesterin ja jalkapallojoukkueen lisäksi myös omat filosofinsa ja oma filosofiansa. Asiasta kirjoittanut professori oli vakuuttunut, että virolaisilla on täydet mahdollisuudet kuulua tällaisten kansakuntien joukkoon, koska heillä on yliopistonsa, oppituolessa ja koko ajan yhä enemmän näihin liittyvää kirjallisuutta.⁵ Professori saattaa olla täysin oikeassa, etenkin siinä, että koska on niin paljon filosofiaa opettavia ja siitä kirjoittavia virolaisia, he voisivat vaikuttaa yhteiskunnan päätöksentekoon. Kunnan heillä vain olisi kunnianhimoa!

Kokemukseni ja näkemykseni mukaan keskustelut Viron filosofiasta eivät aina ole tarkoituksettomia eivätkä myöskään pelejä, joissa toisten pelaajien kanssa pelaaminen arvioidaan arvokkaammaksi kuin toisten. Ne ovat sellaisia vain toisinaan. Minusta tuntuu, että yhteiskunnan on ehkä muututtava, jos haluamme kokea millaista on filosofia, jos-

sa ei ole tarvetta piilottaa näkemyksiään ja jossa kaikki suhteet perustuvat kunnioitukseen ja luottamukseen. Tämä toive alkoi kehittyä vuoden 2000 Viron filosofiaa koskevien keskusteluiden ja niitä seuranneiden läheisten (ehkä liiankin läheisten) suhteideni muodostumisen jälkeen akateemisiin filosofeihin. Aidon Viron filosofian kehittäminen on yhteinen päämäärä kaikille osapuolille, mutta tämän tavoitteen saavuttamiseksi on täytettävä tiettyjä ehtoja. Filosofian kehittyminen ja vaikutusvaltaisuus riippuvat siitä kuinka moni ihminen opiskelee, opettaa ja kirjoittaa filosofiaa sekä siitä miten filosofeja arvostetaan. Kumpikin tavoite on saavutettavissa, mutta vain jos ihmiset haluavat tehdä niiden eteen työtä.

Miten keskustelu alkoi?

Ajatus ensimmäisen avoimen Viron filosofiaa käsittelevän keskustelutilaisuuden järjestämisestä heräsi Tarton yliopiston toisen ja kolmannen vuoden filosofian opiskelijoiden keskuudessa vuoden 2000 alussa. Itse olin tuolloin toisen vuoden opiskelija. Kun järjestelimme ensimmäisen vuoden opiskelijoiden tulojuhlia

vuoden 1999 lopulla, filosofian laitoksen tuolloinen johtaja professori Eero Loone vihjasi minulle, että laitos olisi valmis avustamaan ja tukemaan taloudellisesti, jos opiskelijat järjestäisivät vakavia filosofisia keskustelutilaisuuksia. Laitoksen rohkaiseva ote sai opiskelijat pohtimaan konferenssin järjestämistä. Aihe, joka nousi esiin ja herätti eniten kysymyksiä opiskelijoiden keskuudessa oli Viron filosofia. Aihe ei sisällynyt perusopiskelijoiden opinto-ohjelmaan. Aihe ei ollut kovinkaan tuttu opiskelijoille ja se tunnettiin vain joidenkin harvojen artikkeleiden kautta siitä huolimatta, että filosofia on Virossa tärkeä oppiaine. Aihe hyväksyttiin nopeasti ja konferenssin otsikko muotoiltiin yhdessä laitoksen professoreiden kanssa. Runollinen ilmaisu ”Mistä puhumme puhuessamme Viron filosofiasta” asetti tapahtumalle sen tarvitsemat raamit erinomaisesti.⁶ Aiheen oletettiin kiinnostavan eri osapuolia ja se auttoi kokoamaan yhteen paljon ihmisiä, jotka olivat jollakin tavoin tekemisissä filosofian kanssa.

Konferenssi osoittautui menestykseksi. Konferenssiin osallistui kahden päivän aikana noin sata eri ryhmään kuuluvaa, filosofiaan yhteydessä olevaa ihmistä joka

puolelta Viroa. Avoimen keskustelun ansiosta näkemykset olivat jopa vastakkaisia. Näkemykset tuotiin esiin täsmällisesti, tarpeen tullen kriittisesti, mutta ennen kaikkea toiveikkaasti. Oli tärkeä keskustella siitä minkälainen tulevaisuus Viron filosofialla saattaisi olla. Kaikkia, vastakaisiakin näkemyksiä kohdeltiin tasapuolisesti. Pidän jo kokoontumista saavutuksena sinänsä, mutta se antoi myös sykäyksen toiseen eri aiheeseen konferenssiin kaksi vuotta myöhemmin. Konferenssin tuloksena syntyi myös ensimmäinen Viron filosofiaa käsittelevä kirja ja suuri määrä artikkeleita.

Keskustelut ja julkaisutoiminta

Valaistaksemme enemmän filosofian jokapäiväistä elämää Virossa on kerrottava, että kirjan tekeminen paljasti jännittävällä tavalla enemmän Viron filosofiaa kuin varsinainen konferenssi. Koelmassa *Eesti filosoofia: mis see on?* julkaistiin konferenssin esitelmien pohjalta laadittuja artikkeleita ja siihen lisättiin otteita keskusteluista. Kirja antoi yleiskuvan Viron filosofian menneisyydestä, nykytilasta ja mahdollisuuksista. Se toi käydyt keskustelut niiden ulottuville, jotka eivät osallistuneet konferenssiin, ja niille, jotka siihen osallistuivat se antoi mahdollisuuden pohtia tarkemmin siellä sanottua. Suullisissa esityksissä ajatukset eivät aina ole riittävän selviä ja ne nohutuvat helposti. Vain kirkkaimmat ajatukset jäävät mieleen. Julkaisuista niitä on mahdollista lukea milloin tahansa. Toisaalta ristiriidat ja kiistat, jotka paljastuvat painetussa muodossa saattavat saada aikaan suurempaa vahinkoa kuin jos ne esitetään vain suullisesti. Kirjahan taltioi mielipiteiden historian puheita tarkemmin. Ja historia ei välttämättä ole kaikille kovinkaan ystävällinen. Tämän takia tällaiset julkaisut eivät ole kaikkien etujen mukaisia.

Kirjan tekemisen aikana joidenkin artikkeleiden julkaiseminen siinä kiellettiin. Joidenkin artikkeleiden julkaisemisen ehdoksi asetettiin se, että tietyt artikkelit on jätettävä pois. Loppujen lopuksi useat kirkkaat ajatukset eivät voineet erään pienen piirin mielestä enää elää rinnakkain. Tämä on hyvä esimerkki Viron filosofian nykytilasta.

Uskoakseni olisi erehdys olettaa, että kyse oli Viron filosofiaa itseään koskevista näkemyseroista. Konferenssissa saatet-

tiin esittää erilaisia vastauksia kysymyksiin (1) mitä voidaan kutsua Viron filosofiksi, (2) mistä ihmiset puhuvat puhuessaan Viron filosofiasta ja (3) mikä on sen tulevaisuus. Nämä vastaukset eivät olisi kuitenkaan aiheuttaneet konfliktia. Näkemuserot eivät olisi aiheuttaneet ongelmia artikkeleiden julkaisemisessa siinäkin tapauksessa, että ratkaisuja erimielisyyksiin ei olisi löydetty. Kyllähän ihmiset ovat toistensa kanssa eri mieltä, mutta tekevät silti mielellään työtä yhdessä, koska erilaiset näkökulmat auttavat löytämään parempia vastauksia. Tämä on demokratian perusajatus. Tässä tapauksessa erimielisyydet olivat valitettavasti suurempia ja jossakin vaiheessa tuntui mahdottomalta, että yhteinen päämäärä olisi voinut yhdistää eri osapuolia. En ole menettänyt toivoani sen suhteen, että filosofit Virossa voisivat toimia yhteisen päämäärän hyväksi, mutta kirjan tekeminen osoitti, että se on paljon vaikeampaa kuin konferenssin perusteella olisi voinut olettaa.

Avoim keskustelu

Eri osapuolten välinen keskustelu auttaa usein löytämään yhteisesti hyväksyttävän ratkaisun. Viron filosofian historia ja mahdollisuudet eivät ole itsestään selviä. Keskustelu voi auttaa päättämään, mitkä tekijät siinä otetaan huomioon ja mitkä ei. Kaikkien osapuolten yhteistä tavoitetta, Viron filosofian historian ja mahdollisuuksien selvittämistä, ei saavuteta ilman keskustelua.

Mielestäni on yhtä merkittävää kysyä yhden osapuolen esittämiä kysymyksiä kuin keskustella muiden osapuolten lausumista. Kun tavoitteena on ratkaisu, joka sopii Viron koko filosofiselle yhteisölle, en suosisi yhtä osapuolta kuuntelematta vastakkaista osapuolta. Mutta mitä pitäisi tehdä kun yksi ryhmittymä yrittää eliminoida toisen mahdollisuuden keskustella yhteisellä kentällä? Näyttäisi olevan reilumpaa olla syrjimättä keskusteluun halukasta osapuolta kuin taipua niiden uhkavaatimuksiin, jotka haluavat kieltää tekstit, joista eivät pidä. Yhden akateemisen piirin ongelma voi helposti siirtyä toisiin. Mikä on oikea tapa ratkaista ongelma?

Konferenssin ansiosta meillä on avoimessa keskustelupiirissä aiempaa enemmän kiinnostavia ajatuksia ja yhteistä keskustelua Viron filosofiasta. Tällainen

»Kirjan tekemisen aikana joidenkin artikkeleiden julkaiseminen siinä kiellettiin. Joidenkin artikkeleiden julkaisemisen ehdoksi asetettiin se, että tietyt artikkelit on jätettävä pois. Loppujen lopuksi useat kirkkaat ajatukset eivät voineet erään pienen piirin mielestä enää elää rinnakkain. Tämä on hyvä esimerkki Viron filosofian nykytilasta.»

kokemus on syytä ottaa huomioon, sillä se yhdisti ja motivoi ihmisiä keskustelemaan yhdessä. Keskustelu ei saa jäädä tähän. Helpottaaksemme tätä tarvitsemme käsitykseni mukaan laajan piirin filosofiasta kiinnostuneita ihmisiä. Tämä auttaa välttämään tilanteita, joissa vain yksi tai kaksi tahoja voi päättää erään tärkeän Viron kulttuurin osan kohtalosta. Laaja piiri saattaisi olla parempi arvioija kuin kumpikaan mahdollisen julkisen konfliktin osapuolista. Haave, jossa filosofia on vaikutusvaltainen osa yhteiskuntaelämää edellyttää vain, että filosofit oppivat esittämään ajatuksiaan muillekin kuin vain kollegoilleen. Se ei välttämättä ole niin vaikeaa kuin miltä se kuulostaa.

Suomentanut Heikki Suominen

Viitteet

1. Eenmaa, Helen (toim), *Eesti filosoofia: mis see on?* SE&JS, Tallinna, 2002.
2. Lott, Toomas ym. (toim), *Tõtt-õelda*. Tarton yliopisto, Tartto 2003. Teos sisältää sekä Valgemetsässä vuonna 2000 pidetyn seminaarin ”Millest kõeldakse siis, kui kõneldakse eesti filosoofiast” että vuonna 2002 Madsassa pidetyn seminaarin ”Keel ja filosoofia” esitelmät.
3. Tästä on keskustellut Ülo Matjus Viron filosofiaa käsitelleessä konferenssissa. Ks. Matjus, Ü, Millest kõneldakse siis, kui kõneldakse eesti filosoofiast. *Tõtt-õelda*, s. 104–115. Tarton yliopisto, Tartto 2003.
4. Ks. emt.
5. Ks. Soosaar, A. Eesti filosoofia ja konnatiigid. <<http://biomedicum.ut.ee/-adress/tekstid.htm>> Viitattu 30. huhtikuuta 2004.
6. Kielellisistä syistä johtuen nimi kirjoitettiin isoilla kirjaimilla.